

(Ote teoksesta ”Someron ja Somerniemen kulttuurimaisema ja vanha rakennuskanta” vuodelta 1990)

HARJU (kylä)

Harju mainitaan ensimmäisen kerran asiakirjalähteissä vuonna 1506. Vuoden 1539 maakirjan mukaan kylässä oli kolme taloa, Kahari, Rahtu ja Sakko. Kukin taloista halottiin jo lähivuosina; Rahdusta erotettiin osat vuosina 1542 ja 1555 (osatalojen nimiä ei tunneta), Sakko jaettiin kahteen osaan vuonna 1543 ja Kahari 1555. Vuonna 1569 liitettiin molemmat Kaharin osatalot jälleen yhteen, samoin Rahdun osatalot vuonna 1589. Sakko hävisi kokonaan vuonna 1596, kun sen molemmat osatalot liitettiin Kahariin. Vuonna 1639 Kaharista muodostettiin varsinainen kartano ja se sai nimen Strandgård, Rantakartano. Kylän viimeinen talonpoikaistalo Rahtu jaettiin kahteen osaan vuonna 1732, mutta molemmat osatalot liitettiin jo vuonna 1795 kartanoon. Isojakoasiakirjoissa Rahdun osataloista käytetään nimiä Clemelä (Klemelä) ja Rahtu.

Näin Harjun kylästä muodostui yksinäisluontoinen kartano, jollaisena se sitten säilyikin 1870-luvulle saakka, jolloin Rahdun osatalot jälleen itsenäistyivät.

Harjun säterikartanon sekä Klemelän ja Rahdun augmenttitilojen rakennukset sijaitsivat lähekkäin - kartano järvenrantaa seurailevan tien pohjoispuolella ja augmenttitalat vierekkäin tien eteläpuolella - aina 1890-luvulla toimitettuun isojaon järjestelyjakoon saakka, jonka yhteydessä mitattiin Rahdun ja Klemelän maat kauempaa. Harjun kylälle kuuluu osia Laitiaisten maasta, joka jaettiin vuosina 1783 - 1786.

Suomen asutuksen yleisluettelon mukaan Harjun ensimmäiset torpat perustettiin 1700-luvun puolivälissä. Niitä oli viisi ja ne tunnetaan torpparin nimellä (Matts torpt 1743, Simon torp 1747, Jöran torp 1749, Anders torp 1751, Jacob torp 1753).

Rippikirjoihin on Harjun kartanolle merkitty vuonna 1757 kolme torppaa, Usila, Markkula (?) ja rakuunantorppa nro 111.

Vuosisadan lopulla niitä oli rippikirjojen mukaan kuusi, rakuunantorppa nro 111, kaksi Rasilaa, Rinttilä, Tupala ja Kujala. Vuonna 1804 näistä oli jäljellä enää Tupala ja Kujala, mutta uusia oli tullut Simola, Ketola ja Rantala. Vuonna 1810 oli taas Ketola hävinnyt, mutta uusia oli perustettu taas kolme, Seppälä, Penikoja ja Kirnukoski. Vuosisadan puoliväliin mennessä perustettiin vielä Hakolan ja Luukkalan torpat. Vuoteen 1870 mennessä oli torpista hävinnyt yksi ja ne olivat Hakala, Kirnukoski, Kujala, Luukko, Rantala, Seppälä ja Tupala - kaikki jo edellä mainittuja joskin välillä ilmeisesti eri nimisinä tunnettuja torppia. Torpparien ja kartanomistajan lisäksi asuivat Harjun kylässä tuolloin lukkari Foenander ja jahtivouti Foenander. Vuonna 1910 oli torppia kylässä enää kolme. Vuoden 1918 maanvuokralain voimaantulon jälkeen alkoi kylän taloluku nousta: vuonna 1920 oli taloja 6, vuonna 1930 niitä oli 34 ja vuonna 1940 jo 38 taloa.

HARJU RN:o 3:74 Rantakartano

Harjun kartano muodostui 1590-luvulla kolmesta silloisen Harjun kylän tilasta, joihin yhdistettiin 1630-luvulla neljäs, Anders Munckin vuonna 1626 rälssiksi ostama tila. Kartano nautti säterivapautta vuodesta 1639 vuoteen 1691, jolloin tila muodostettiin säteriratsutilaksi. Vuonna 1795 kartanoon liitettiin kylän viimeinen talo Rahtu, joka aiemmin oli sen augmenttitila. Perinnöksi Harjun kartano ostettiin vuonna 1847.

Harjun kartanosta alettiin 1700-luvulla käyttää nimeä Strandgård, Ranta- kartano. Nimi otettiin 1800-luvun alkupuolella virallisiin asiakirjoihin.

Kartanon vanha päärakennus purettiin 1960-luvun alussa, jolloin rakennettiin uusi päärakennus pihan pohjoislaidalle sekä uusi karjarakennus pihan länsisivulle. Empiretyylinen vuonna 1810 pystytetty vanha päärakennus sijaitsi tien varressa pihan etelälaidalla. Se oli kaksikerroksinen rakennus, jonka alakerrassa oli 11 ja yläkerrassa 6 huonetta.

Kartanon vanhan tuulimyllyn tuhouduttua 1970-luvulla tulipalossa, jäi tilan vanhoista rakennuksista jäljelle vain 1850-luvulla pystytetty siipirakennus.